

ZAKŁAD KLIMATOLOGII UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO 1951-2000

Urszula Kossowska-Cezak

Początków dzisiejszej klimatologii w Uniwersytecie Warszawskim należy upatrywać w katedrze astronomii na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu utworzonego w 1816 r. Profesor tej katedry Franciszek Armiński doprowadził do wzniesienia budynku obserwatorium astronomicznego, przy którym utworzono stację meteorologiczną działającą od 1826 r. do dziś na terenie Ogrodu Botanicznego UW przy Alejach Ujazdowskich.

Po Powstaniu Listopadowym, w 1931 r. Uniwersytet został zamknięty przez władze carskie. Dopiero w 1862 r. została powołana Szkoła Główna Warszawska, a w 1869 r. Cesarski Uniwersytet Warszawski (Wójcik, 1988). Tutaj wykłady z meteorologii i klimatologii były prowadzone na Wydziale Fizyczno-Matematycznym. W 1911 r. powstał Gabinet Geografii Fizycznej, kierowany przez prof. Elmara Rosenthala; był on m.in. autorem skryptu *Wykłady z meteorologii i klimatologii*, prowadził też badania aerologiczne we własnym obserwatorium przy ul. Oboźnej (Mikulski, 1996). W lecie 1915 r. Cesarski Uniwersytet został ewakuowany w głąb Rosji, a w Warszawie podjęto działania o utworzenie polskiego Uniwersytetu Warszawskiego (Kondracki, 1988).

W okresie tych pierwszych 100 lat istnienia Uniwersytetu działalność z zakresu meteorologii skupiała się głównie na prowadzeniu obserwacji, mniej zaś na działalności dydaktycznej i tworzeniu dzieł naukowych (Kaczorowska, Kossowska-Cezak, 1988). Wynikało to zresztą z ówczesnego etapu rozwoju nauki – był to bowiem okres tworzenia się dopiero klimatologii jako nauki.

Uniwersytet Warszawski reaktywowano jesienią 1915 r., a wiosną 1918 r. utworzono na Wydziale Filozoficznym Zakład Geograficzny (Kondracki, 1983, 1988). W programie studiów Zakładu znalazł się na I roku wykład z meteorologii i klimatologii. Wykłady te prowadzili specjaliści spoza Uniwersytetu (najczęściej z Państwowego Instytutu Meteorologicznego) jako zajęcia zleczone. Początkowo wykładowcą był Węgier, prof. Aurel Anderkó, potem Władysław Gorczyński, następnie Stefan Hłasek-Hłasko (1926-1929) i prof. Władysław Smosarski (1931/32) z Uniwersytetu Poznańskiego. W latach 1929-1931 oraz od roku 1934 wykłady te prowadził dr Romuald Gumiński, absolwent Zakładu Geograficznego UW. R. Gumiński doktoryzował się również na UW; pracował w PIM, później również na SGGW (Kondracki, 1983, 1988; Okołowicz, Kaczorowska, 1964).

Podczas okupacji niemieckiej Zakład Geograficzny działał w ramach tajnego uniwersytetu. Zajęcia z meteorologii i klimatologii prowadził nadal R. Gumiński (Kondracki, 1983).

Zakład Geograficzny ponownie powołano do życia w 1945 r. Podobnie jak w okresie międzywojennym, nie było etatowego wykładowcy meteorologii i klimatologii; zajęcia te prowadzili dr Zofia Kaczorowska i dr Stanisław Pietkiewicz.

W roku 1947 powstał z inicjatywy prof. Stanisława Leszczyckiego i doc. Stefana Zbigniewa Różyckiego projekt utworzenia Instytutu Geograficznego UW. Na siedzibę Instytutu uzyskano przydział wypalonego budynku Pałacu Uruskich (Czetwertyńskich) przy ul. Krakowskie

Przedmieście 30. W wyremontowanym budynku podjęto zajęcia w roku akademickim 1950/51 (Leszczycki, 1987), a we wrześniu 1951 r. został formalnie powołany Instytut Geograficzny UW. Organizacyjnie wszedł w skład Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (Kondracki, Leszczycki, 1964). Do tego czasu, od 1947 r. wykłady z meteorologii prowadził ponownie R. Gumiński, będący pracownikiem PIHM i SGGW oraz wykładowcą w Politechnice Warszawskiej, a wykłady z klimatologii S. Pietkiewicz, ćwiczenia zaś Z. Kaczorowska, również pracownik SGGW.

Początkowo studia były jednostopniowe, od roku akademickiego 1949/50 wprowadzono natomiast studia dwustopniowe: I stopień obejmował 3-letni kurs ogólnogeograficzny, II stopień – 1,5-letni kurs specjalizacyjny. Meteorologia i klimatologia mieściły się w programie kursu ogólnogeograficznego, ale ten zakres nauczania był już niewystarczający. Rosnące potrzeby odbudowującej się gospodarki i służby meteorologicznej, a także rozwój nauki zrodziły potrzebę kształcenia specjalistów klimatologów. W związku z tym powstała myśl zorganizowania Katedry Klimatologii i uruchomienia specjalizacji klimatologicznej w ramach Instytutu Geograficznego UW. Zadania tego podjął się prof. R. Gumiński. I tak, w powołanym w 1951 r. Instytucie wśród 5 katedr znalazła się również Katedra Klimatologii (Kondracki, Leszczycki, 1964). Jej kierownikiem został R. Gumiński, a pracownikiem Z. Kaczorowska, która przeniosła się tu z SGGW (Stopa-Boryczka, 1978c). Do pomocy przy organizacji Katedry mieli zastępcę asystenta z Katedry Geografii Fizycznej Katarzynę Straszewską. W roku akademickim 1951/52 powstała również specjalizacja, na którą zgłosiło się 12 osób; byli to słuchacze jeszcze studiów jednostopniowych, którzy powinni je ukończyć do końca października 1952 r.

Niestety, latem 1952 r. prof. R. Gumiński poważnie zachorował i zmarł w październiku, pozostawiając rozpoczęte dzieło: młodą kadrę i pierwszy rocznik specjalizantów. Trud doprowadzenia ich do dyplomów magisterskich podjęła Z. Kaczorowska, wieloletnia współpracownica R. Gumińskiego. Ze względu na śmierć kierownika Katedry, Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, po interwencji prof. S. Leszczyckiego, przedłużyło termin ukończenia studiów o 3 miesiące. Pierwsze egzaminy magisterskie z zakresu klimatologii odbyły się w Uniwersytecie Warszawskim na początku stycznia 1953 r. przed komisją, w skład której wchodziła Z. Kaczorowska i S. Pietkiewicz (Okołowicz, Kaczorowska, 1964). Dyplomy magisterskie uzyskało wówczas 10 osób¹.

W roku akademickim 1952/53 utworzono wyjątkowo specjalizację pod nazwą „hydroklimatologia”. Zajęcia wówczas prowadzili: wykłady z klimatologii dr Stanisław Zych z PIHM, a ćwiczenia dr Janusz Paszyński z Geoprojektu, przedmioty hydrologiczne zaś prof. Kazimierz Dębski i mgr inż. Zdzisław Mikulski, obydwaj z SGGW.

Dla tego rocznika specjalizantów latem 1953 r. został zorganizowany w Mikołajkach kurs hydrologiczno-klimatologiczny, połączony z badaniami terenowymi w otoczeniu jez. Śniardwy (Kaczorowska, 1953).

W lutym 1953 r. kierownictwo Katedry Klimatologii objął dr Wincenty Okołowicz, pełniący obowiązki samodzielnego pracownika nauki, pracujący dotychczas w Uniwersytecie

¹ Spis prac magisterskich znajduje się na str 283-300.

Mikołaja Kopernika w Toruniu (Stopa-Boryczka, 1978a). Poza W. Okołowiczem i Z. Kaczorowską pracowali ponadto: jako asystent absolwent pierwszego rocznika specjalizacji mgr Sławomir Mączak oraz aspirant mgr Bronisław Siadek, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Przy tak skromnej obsadzie zachodziła konieczność przekazania części zajęć specjalistom spoza Instytutu lub nawet Uniwersytetu. I tak, już studenci pierwszego rocznika specjalizacji uczęszczali na zajęcia ze statystyki, które prowadził prof. Edward Szturm de Sztrem na Wydziale Prawa, oraz z geofizyki do prof. Edwarda Stenza na Wydziale Fizyki. Na szczególną pamięć zasługuje jednak metodyka opracowań klimatologicznych prowadzona przez Ananiasza Rojeckiego, według programów indywidualnie zaplanowanych dla każdego kolejnego rocznika specjalizantów z zakresu klimatologii. Przez wiele lat wykładał agrometeorologię prof. Marian Molga. W ramach zajęć zleconych prowadzona też była meteorologia synoptyczna (mgr Stanisław Gadomski do 1960 r., doc. Jerzy Michalczewski w latach 1960-1969 i 1979-1985) i przez krótki czas w połowie lat siedemdziesiątych meteorologia dynamiczna (doc. Edward Strauch). Z czasem wymienione zajęcia przejęli pracownicy Zakładu.

Zakres działalności Katedry Klimatologii pod kierunkiem W. Okołowicza stopniowo rozszerzał się, aczkolwiek profesor pełnił poza tym inne liczne obowiązki; najważniejszym z nich była funkcja dyrektora Państwowego Instytutu Hydrologiczno-Meteorologicznego (1953-1959) i związana z nią – przedstawiciela Polski w Światowej Organizacji Meteorologicznej (Stopa-Boryczka, 1978a). I tak, od roku 1954 podjęto systematyczne badania terenowe, ukierunkowane na zagadnienia klimatu lokalnego, realizowane głównie w ramach studenckich praktyk wakacyjnych obowiązujących po I roku studiów.

W tymże roku dyplomy uzyskała kolejna 10-osobowa grupa studentów (po „hydroklimatologii”); większość z nich znalazła zatrudnienie zgodnie z kierunkiem studiów. Rocznik ten może się poszczycić najbardziej pomyślnym rozwojem dalszej kariery naukowej, gdyż aż 6 osób w latach następnych uzyskało stopień doktora², a jedna jest obecnie profesorem (Teresa Kozłowska-Szczęsna).

W tym samym roku, tzn. 1954, W. Okołowicz uzyskał nominację na profesora nadzwyczajnego.

Wakacyjne badania terenowe weszły odtąd na trwałe do programu pracy. Pełniły one przy tym istotną rolę dydaktyczną i wychowawczą, ucząc studentów samodzielności i odpowiedzialności. Ponieważ pokierowanie i nadzór nad badaniami prowadzonymi jednocześnie w kilku miejscach przekraczał możliwości personelu Katedry (mimo przyjęcia w 1955 r. na aspiranturę mgra Marcina Schmidta, a w 1956 r. na asystenturę mgr Marii Stopy), w badaniach tych jako instruktorzy pracowały także osoby spoza UW oraz studenci – specjalizanci. Należy podkreślić, że w terenie bywali zwykle Z. Kaczorowska i W. Okołowicz, którzy nie tylko uczestniczyli w rekonesansach mających na celu wybór obiektów badawczych, ale też wizytowali lub też przebywali na obiektach podczas badań. Badania te były prowadzone kolejno w następujących miejscowościach i terenach: w Wojcieszowie (1954 i 1955 r.), w Żarkach (1956 i 1957 r.), w Puszczy Kampinoskiej

² Teresa Kozłowska-Szczęsna (w PAN), Jerzy Kuziemski, Zdzisław Marzec, Wisława Przedpeńska (w UW), Józef Skoczek (w PAN) i Beniamina Tchórzewska (w UW).

i Warszawie (1958 i 1959 r.), na Pojezierzu Pomorskim (1960 r.), w otoczeniu Wielkich Jezior Mazurskich (1961-1963) (Kondracki, Leszczycki, 1964), na Pojezierzu Suwalsko-Augustowskim (1964 i 1965 r.), nad jeziorami Rajgrodzkim i Narie (1966 r.), w różnych częściach Bagien Biebrzańskich (1966-1971), w dolinie środkowej Wisły (1967-1971), na terenie Warszawy (od 1969 r.). Jak widać, zainteresowania badawcze Katedry Klimatologii były związane przede wszystkim z obszarem Polski Północno-Wschodniej, lecz nie były do niego ograniczone. I tak, w związku z podejmowanymi tematami prac magisterskich były prowadzone okresowo badania w innych rejonach, jak np. w niektórych uzdrowiskach (Muszyna, Nałęczów, Otwock), oraz w różnych obiektach na terenie Warszawy (place, parki, otoczenie PKiN i in. – przed 1969 r., tzn. przed podjęciem systematycznych corocznych badań letnich).

W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych badania naukowe Katedry były skupione wokół kilku problemów, takich jak analiza i ocena środowiska geograficznego na potrzeby planowania, struktura i regionalizacja klimatu Polski i klimat Warszawy (Okołowicz, 1964). Z pierwszym problemem wiązały się wspomniane badania terenowe; ich wyniki znalazły wyraz w licznych publikacjach indywidualnych i zbiorowych³, były też wykorzystane w pracach zleconych: 1) *Klimat Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, ze szczególnym uwzględnieniem klimatu lokalnego okolic jeziora Śniardwy oraz wyspy Szeroki Ostrów* (na zlecenie Prezydium WRN w Olsztynie, Wyd. Budownictwa i Architektury, 1966 r.), 2) *Klimat zachodniej części Pojezierza Mazurskiego, ze szczególnym uwzględnieniem klimatu okolic jeziora Narie oraz półwyspu Kretowiny* (zlecenie – jak wyżej, 1967 r.), 3) *Klimat północnej i środkowej części województwa białostockiego, ze szczególnym uwzględnieniem klimatu okolic Jeziora Rajgrodzkiego* (na zlecenie Prezydium WRN w Białymstoku, Wyd. Budownictwa i Architektury, 1967 r.).

W ramach drugiego problemu zostały przede wszystkim wykonane opracowania: Z. Kaczorowskiej *Opady w Polsce w przekroju wieloletnim* („Prace Geograficzne IG PAN”, nr 33, 1962) oraz W. Okołowicza *Zachmurzenie w Polsce* i M. Stopy *Burze w Polsce* („Prace Geograficzne IG PAN”, nr 34, 1963). Na podstawie swej pracy Z. Kaczorowska w 1963 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego, a M. Stopa w 1964 r. na podstawie pracy wiążącej się tematycznie z opublikowaną (*Regiony burzowe w Polsce*) – stopień doktora. W ramach badań klimatu Polski zostały też opracowane pod kierunkiem W. Okołowicza mapy klimatyczne do *Narodowego Atlasu Polski*, opublikowane w latach 1973-1976⁴.

Trzeci z wymienionych problemów badawczych – klimat Warszawy – początkowo był realizowany w ramach niektórych prac magisterskich. W 1956 r. została uruchomiona stacja klimatologiczna na terenie UW: ogródek meteorologiczny umieszczono na trawniku po północnej stronie głównego dziedzińca, a wiatromierz oraz dodatkową klatkę z termometrami na 16-metrowej wieży przylegającej do Pałacu Uruskich; stąd dokonywano także obserwacji zachmurzenia i widzialności (na wieży znajdowała się od 1954 r. skromna stacja założona przez B. Siadka). Stacja została założona w celach dydaktycznych, jednak szybko okazało się, że wyniki obserwacji mogą stanowić cenny materiał do badań

³ Patrz Prace i Studia IGUW, Klimatologia, zeszyty 1-5, 7, 8.

⁴ Mapy elementów klimatu i regionalizacja klimatu Polski; autorzy map: W. Okołowicz, I. Bednarek, D. Martyn, M. Stopa.

klimatu miejskiego. Z inicjatywy W. Okołowicza od 1959 r. rozpoczęto publikowanie wyników codziennych obserwacji w postaci miesięcznych biuletynów (*Biuletyn Katedry Klimatologii*, Wydawnictwa UW). Po okresie zwykłych początkowych trudności od połowy lat sześćdziesiątych *Biuletyn* ukazywał się regularnie co miesiąc i był rozsyłany do licznych adresatów w kraju i za granicą. W zamian do Katedry nadchodziły cenne wydawnictwa, niekiedy praktycznie niemożliwe do uzyskania inną drogą.

Śródmiejska stacja klimatologiczna UW z początkiem 1961 r. została wciągnięta do sieci PIHM i pozostawała w jej ramach przez 5 lat. Dane miesięczne z tej stacji zostały opublikowane w *Rocznikach Meteorologicznych* z lat 1961-1965. Niestety, w 1966 r. uległa likwidacji część stacji PIHM i ten los spotkał również stację UW; od tej pory stacja ta pracuje wyłącznie na własne potrzeby. Należy podkreślić, że zakres prowadzonych tu obserwacji niemal od początku przekraczał zwykły program stacji klimatologicznej, gdyż prowadzono tu ponadto pomiary temperatury gruntu, temperatur ekstremalnych na różnych wysokościach nad poziomem gruntu (do wysokości 2 m), okresowo pomiary natężenia oświetlenia, wielkości zanieczyszczenia powietrza i inne.

W miarę upływu lat zmieniał się i rozszerzał skład osobowy Katedry Klimatologii. I tak, w 1960 r. do zespołu przybyła mgr Danuta Martyn (po specjalizacji kartograficznej), a w 1961 r. odeszli S. Mączak i M. Schmidt, na ich miejsce zaś przyszli mgr Jerzy Boryczka (po studiach z zakresu astronomii) i mgr Urszula Kossowska (po specjalizacji klimatologicznej). Ponadto byli okresowo zatrudniani do pomocy w obserwacjach pracownicy techniczni bez stopnia magistra (w tym okresie Włodzimierz Paradowski).

Obok pracy naukowej była kontynuowana praca dydaktyczna: kandydaci na specjalizację zgłaszali się co roku i w ciągu pierwszych 10 lat jej istnienia, tj. do końca 1961 r., dyplomy magisterskie uzyskało łącznie 60 osób.

Ważnym wydarzeniem w życiu Katedry Klimatologii była sesja naukowa zorganizowana z okazji jej 10-lecia, w kwietniu 1962 r. Dała ona okazję nie tylko do zaprezentowania dotychczasowego dorobku szerokiemu gronu przedstawicieli innych uczelni i placówek naukowych, ale też do wymiany informacji i dyskusji nad problematyką badawczą innych ośrodków klimatologicznych. Na sesji tej padła myśl, aby opublikować referaty wygłoszone przez wszystkich pracowników Katedry. W ten sposób zrodziła się idea stworzenia własnego wydawnictwa. Dzięki zabiegom W. Okołowicza w 1964 r. ukazał się pierwszy zeszyt, zatytułowany *Prace i Studia Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego – Katedra Klimatologii*, zawierający materiały przedstawione na sesji, a także artykuły o charakterze historycznym, pióra Z. Kaczorowskiej i W. Okołowicza.

W roku 1967 wyszedł drugi numer wydawnictwa, również firmowany przez Katedrę Klimatologii. W ciągu 10 lat istnienia wydawnictwa, tzn. do roku 1973, ukazało się łącznie 12 zeszytów, z czego 7 było autorstwa pracowników Katedry Klimatologii.

W 1963 r. Z. Kaczorowska otrzymała stanowisko docenta. Wyodrębniono wówczas w obrębie Katedry 2 zakłady: Klimatu Polski i Klimatologii Ogólnej, a kierownictwo ich powierzono odpowiednio Z. Kaczorowskiej i W. Okołowiczowi. Podział ten jednak miał charakter wyłącznie formalny, gdyż obydwójce kierownicy prowadzili ściśle współpracę, a cała młoda kadra była do dyspozycji w miarę potrzeb obydwu zakładów.

Kadra ta stale się powiększała: w 1962 r. został zatrudniony mgr Adam Sidor (przeniesiony z Katedry Kartografii), w 1963 r. mgr Jerzy Bednarek i mgr Irena Pełko,

w 1966 r. mgr Gabriela Przybylska i mgr Maria Kopacz, w 1968 r. mgr Witold Lenart i mgr Krzysztof Olszewski (wszyscy po specjalności klimatologicznej).

Oprócz wymienionych, w tych latach pracowało w Katedrze również kilka innych osób, zatrudnionych na stanowiskach technicznych. Część z nich była tylko po szkole średniej, a czas ich zatrudnienia w niektórych przypadkach był krótki – niekiedy tylko kilka miesięcy. Spośród pracowników technicznych zatrudnionych w połowie lat sześćdziesiątych i na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, pracujących przynajmniej po kilka lat, należy wymienić: mgra Stanisława Postka, mgra Bogdana Rybarczyka, mgr Marię Nowacką, mgra Andrzeja Maliszewskiego, mgr Małgorzatę Gniadek (później Sikorską) i mgr Annę Kulisę (później Wilczyńską). Niejednokrotnie jednak, wobec ograniczeń etatowych, na stanowiska techniczne przyjmowano zdolnych absolwentów, jeśli nie było możliwe uzyskanie dla nich etatu asystenta. Na stanowiska techniczne przenoszono także okresowo tych starszych asystentów, którym nie udało się w terminie wywiązać z obowiązku ukończenia doktoratu. Podobnym narzędziem polityki kadrowej stały się też z czasem studia doktoranckie (od 1965 r. indywidualne, od 1970 r. zorganizowane); na etaty osób skierowanych na te studia zatrudniano inne. W ten sposób faktycznie powiększono skład osobowy Katedry, gdyż zarówno wymienieni pracownicy techniczni, jak i doktoranci uczestniczyli w pracach badawczych, a także – w zmniejszonym zakresie – dydaktycznych. Tego rodzaju przesunięcia etatowe dotyczyły niemal wszystkich pracowników zatrudnionych na stanowisku asystenta poczynając od 1960 r. i kilku osób przyjętych początkowo na etaty techniczne. Wyliczanie wszystkich tych formalnych zmian w charakterze zatrudnienia poszczególnych osób wydaje się tu jednak zbędne.

Pracownicy zatrudnieni na etatach naukowych zaczęli podejmować rozprawy doktorskie, nie wszystkim jednak udało się te rozprawy ukończyć. I tak, w związku z nieukończeniem prac doktorskich w obowiązującym terminie, Katedrę opuścili: A. Sidor (1969 r.), G. Przybylska (1970 r.), I. Pełko-Bednarek (1971 r.), J. Bednarek (1973 r.).

W połowie lat sześćdziesiątych liczba absolwentów specjalizacji klimatologicznej w Instytucie Geograficznym UW sięgała już 80 osób. Znaczna część spośród nich znalazła pracę zgodną z kierunkiem studiów i podjęła pracę naukową: w macierzystej i innych uczelniach wyższych, w PAN, PIHM (IMGW) i innych instytucjach, gdzie z czasem podjęła tematy prac doktorskich. Ponieważ nie wszystkie te instytucje były uprawnione do prowadzenia przewodów doktorskich, kilku doktorantów zwróciło się w tej sprawie do Katedry Klimatologii. Znalazło się też kilku doktorantów, którzy ukończyli studia w innych uczelniach, również w Katedrze kilka osób przystąpiło do przygotowania prac doktorskich. W związku z tym powstała potrzeba spotkań grupy doktorantów, w celu nie tylko kontaktów z promotorem – prof. Okołowiczem bądź doc. Kaczorowską, ale przede wszystkim przedstawienia wyników swej pracy i wymiany myśli. Zostały zatem zorganizowane seminaria doktoranckie, z których pierwsze odbyło się w październiku 1966 r., a następne co 1-2 miesiące. Na seminaria te przyjeżdżali doktoranci z różnych krańców Polski, spotkania trwały po kilka godzin, a dyskusje odznaczały się wyjątkową ostrością.

Większość uczestników tych seminariów pomyślnie kontynuuje pracę naukową – spośród 15 magistrów obecnych na pierwszym spotkaniu tylko trzem nie udało się zrobić doktoratu, a niektórzy z ówczesnych doktorantów obecnie są samodzielnymi pracownikami naukowymi.

Z grupy uczestników pierwszego rocznika seminariów (1966/67) tytuły doktorów uzyskali: Andrzej Ewert (PIHM – Słupsk, temat pracy: *Zagadnienie kontynentalizmu termicznego klimatu Polski i Europy na tle kontynentalizmu kuli ziemskiej*, 1966 r.), Józef Lityński (PIHM – Warszawa, *Liczbowa klasyfikacja typów cyrkulacji i typów pogody dla Polski*, 1968 r.), Zdzisław Marzec (PIHM – Nowy Sącz, *Wpływ Zbiornika Rożnowskiego na klimat doliny Dunajca*, 1968 r.), Jerzy Kuziemski (PIHM – Warszawa, *Przyczyny meteorologiczne odwilży w Polsce*, 1968 r.), Wiesława Przedpeńska (PIHM – Warszawa, *Zagadnienie susz atmosferycznych w Polsce*, 1968 r.), Jerzy Boryczka (UW, *Turbulencyjna transformacja pyłu i gazów w atmosferze ziemskiej i jej zależność od parametrów klimatologicznych*, 1968 r.), Alojzy Woś (UAM – Poznań, *Zarys klimatu Wielkopolski i Pomorza w świetle częstości występowania poszczególnych typów pogody*, 1969 r.), Jerzy L. Olszewski (PAN – Białowieża, *Klimat północno-wschodniej Polski w ujęciu kompleksowym*, 1970 r.)⁵, Urszula Kossowska (UW, *Osobliwości klimatu wielkomięjskiego na przykładzie Warszawy*, 1971 r.)⁶, Kazimierz Borowicz (WRN – Olsztyn, *Próba określenia zależności pomiędzy plonami okopowych a elementami meteorologicznymi w woj. olsztyńskim*, 1972 r.)⁷, Elżbieta Budziszewska (PIHM – Warszawa, *Troposferyczne prądy strumieniowe nad Polską, ich długotrwałość i rozkład częstości*, 1973 r.), Danuta Martyn (UW, *Klimaty Bliskiego Wschodu*, 1973 r.)⁸, Michał Holec (WSMW – Gdynia, *Klimat strefy przejściowej Morza Bałtyckiego a warunki nawigacyjne*, 1974 r.).

Częstość seminariów zmalała w roku akademickim 1968/69, a w roku następnym nasiliła się ponownie w związku z napływem nowej grupy doktorantów. Z grupy tej doktryaty uzyskali: Elżbieta Kupczyk (IMGW – Warszawa, *Rola czynników meteorologicznych w procesie formowania wezbrań roztopowych*, 1973 r.)⁹, Krzysztof Olszewski (UW, *Transformacja pary wodnej w dolnej troposferze nad wybranymi obszarami Polski*, 1973 r.), Witold Lenart (UW, *Wpływ podłoża na rozwój chmur Cumulus nad wybranymi terenami Niżu Polskiego*, 1973 r.)¹⁰, Danuta Kuziemska (IMGW – Warszawa, *Zagadnienie anomalii w rocznym przebiegu temperatury powietrza w aspekcie prognozy*, 1975 r.), Maria Kopacz (UW, *Bioklimat uzdrowisk o profilu kardiologicznym*, 1975 r.)¹¹. Promotorem prac: W. Przedpeńskiej, E. Kupczyk, D. Kuziemskiej i M. Kopacz była doc. Z. Kaczorowska, pozostałych prof. W. Okołowicz.

Należy dodać, że w omawianych latach stopień doktora uzyskało również kilku absolwentów specjalizacji pracujących w innych wyższych uczelniach i PAN.

W 1967 r. W. Okołowicz otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. W tym czasie przystąpił do opracowania pierwszego polskiego podręcznika z zakresu klimatologii ogólnej, który ukazał się w 1969 r. (*Klimatologia ogólna*, PWN), a tłumaczenie na język angielski w 1976 r. (PWN).

⁵ Skróty z prac doktorskich wymienionej grupy zostały opublikowane w Pracach i Studiach IG UW, z. 11 (Klimatologia, z. 6).

⁶ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 12 (7).

⁷ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 18 (8).

⁸ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 22 (9).

⁹ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 18 (8).

¹⁰ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 22 (9).

¹¹ Skróty prac w Pracach i Studiach IG UW, z. 25 (10).

W 1968 r. ukazał się skrypt autorstwa M. Stopy, G. Przybylskiej i J. Boryczki *Ćwiczenia z meteorologii* (Wydawnictwa UW).

Działalność Katedry Klimatologii w drugiej połowie lat sześćdziesiątych była szeroka i wielostronna: prowadzono badania terenowe (z reguły w kilku obiektach), publikowano wyniki badań, rozwijano pracę dydaktyczną. W każdym roku dyplomy magisterskie uzyskiwało po kilka osób; w 20 lat po uruchomieniu specjalizacji, tj. do końca roku 1971, dyplomem magisterskim geografa-klimatologa legitymowało się już 120 osób. Wykłady kursowe (na I roku meteorologia, na II klimatologia) przez cały czas prowadziła Z. Kaczorowska. Kończyły się one egzaminem uważanym za jeden z trudniejszych na studiach geograficznych. Z tego względu na wybór specjalizacji klimatologicznej na ogół decydowali się lepsi studenci (od roku akademickiego 1954/1955 studia były 5-letnie, w tym specjalizacja obejmowała 2 ostatnie lata). Seminaria na specjalizacji prowadzili wspólnie prof. Okołowicz i doc. Kaczorowska, oni także byli opiekunami naukowymi prac magisterskich. Należy podkreślić, że najbardziej niewdzięczny trud pierwszego czytania wszystkich prac w rękopisie ponosiła doc. Kaczorowska. W rezultacie ostateczny kształt każdej pracy był w dużej mierze jej zasługą, jeśli nawet Z. Kaczorowska formalnie była tylko recenzentem pracy.

Katedra Klimatologii podejmowała również prace zlecone. Najpoważniejszą z nich w omawianym okresie była *Wpływ warunków pogodowych na rozprzestrzenianie się zanieczyszczeń powietrza na terenie Warszawy*, zrealizowana na zlecenie Biura Studiów i Projektów Inżynierii Miejskiej w Warszawie, ukończona 1970 r. W związku z tą pracą uruchomiono na terenie Warszawy specjalną sieć 8 posterunków pomiarowych. Podczas realizacji tej pracy stan osobowy Katedry był największy w jej dziejach, lista uczestniczących w opracowaniu liczy 14 osób; byli to: W. Okołowicz, Z. Kaczorowska, M. Stopa-Boryczka, J. Boryczka, J. Bednarek, M. Gniadek, M. Kopacz, U. Kossowska, W. Lenart, A. Maliszewski, D. Martyn, K. Olszewski, I. Pełko-Bednarek, G. Przybylska.

W końcu lat sześćdziesiątych W. Okołowicz wystąpił z ideą utworzenia stacji terenowej, która mogłaby służyć jako baza dydaktyczno-badawcza również innym specjalnościom geograficznym. Na podstawie wcześniejszych badań W. Okołowicz wytypował jako najbardziej odpowiedni dla przyszłej stacji teren u północnych granic ówczesnego województwa warszawskiego, w pobliżu budowanego zbiornika włocławskiego. Poszukiwania w terenie doprowadziły do Murzynowa pod Płockiem, gdzie znajdował się budynek po zlikwidowanej szkole. W rejonie przyszłej stacji pierwsza seria obserwacyjna została przeprowadzona podczas wakacji 1969 r. Pierwsze lata zabiegów w celu uruchomienia stacji, a właściwie uzyskania prawa własności do budynku i funduszy do podjęcia niezbędnych prac remontowych i adaptacyjnych, były niezwykle trudne. Niemal od początku prawą ręką W. Okołowicza w tych zabiegach był W. Lenart.

W 1969 r. nastąpiła zmiana statusu Instytutu Geograficznego: został on oddzielony od Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi jako pozawydziałowy Instytut Geografii. Jednocześnie dotychczasowym katedrom nadano rangę zakładów. Przemianowanie Katedry Klimatologii na zakład o tej samej nazwie praktycznie niewiele zmieniło w działalności tej placówki

– kontynuowano wszystkie dotychczasowe kierunki działalności. W badaniach naukowych nastąpiło poszerzenie zainteresowań: nadal prowadzono badania klimatu lokalnego, głównie na Bagnach Biebrzańskich i w dolinie środkowej Wisły, ale coraz więcej uwagi przykładano do zagadnień klimatu miasta. Rozwijano badania na terenie Warszawy, ale objęły one także inne, niewielkie miasta, takie jak Maków Mazowiecki i Sierpc. Najważniejszą pracą były badania wpływu zieleni miejskiej na klimat lokalny w Warszawie – pracę tę podjęto na zlecenie Instytutu Gospodarki Komunalnej, w trakcie prac wcielonego do nowo utworzonego Instytutu Kształtowania Środowiska. Praca stanowiła fragment obszernego opracowania dotyczącego wpływu zieleni na kształtowanie środowiska miejskiego. Skrót wyników opublikowano w tomie pt. *Wpływ zieleni miejskiej na kształtowanie środowiska miejskiego* (red. H. B. Szczepanowska), PWN, 1984.

W marcu 1970 r. uruchomiono 3-letnie studium doktoranckie, w październiku 1971 r. przyjęto kolejną grupę doktorantów; niektórzy z nich podjęli prace z zakresu klimatologii. Uczestniczyli oni w kontynuowanych seminariach doktoranckich, jednak ze względu na mniejszą dojrzałość naukową (jak też wiekową), seminaria te nie odznaczały się już tą pasją, co w okresie poprzednim. Z osób, które podjęły studia doktoranckie w pierwszym terminie, doktorat uzyskali: E. Kupczyk, W. Lenart i K. Olszewski, w drugim – tylko Józef Girjatowicz i Andrzej Górka.

W 1972 r. doc. Z. Kaczorowska przeszła na emeryturę. Zajęcia kursowe przejęła wówczas M. Stopa-Boryczka, a od 1973 r. U. Kossowska. W 1973 r. M. Stopa-Boryczka uzyskała stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy *Cechy termiczne klimatu Polski* (Rozprawy UW, nr 72, 1973), a w 1974 r. stanowisko docenta.

W 1974 r. J. Boryczka opublikował skrypt *Wstęp do metod matematycznych klimatologii* (Wydawnictwa UW).

W kwietniu 1974 r. W. Okołowicz dotknęła choroba, która nagle wyłączyła go całkowicie z czynnego życia. Zespół Zakładu, składający się z osób z kilku- i kilkunastoletnim stażem pracy, kontynuował planowe zadania naukowe i dydaktyczne, ale brak dotychczasowego kierownika odbił się na losach kilku przedsięwzięć. Kontynuowano pracę dotyczącą wpływu zieleni miejskiej na klimat; opracowanie materiałów zostało wykonane według wcześniejszych planów, ale w nadaniu ostatecznego kształtu pracy prof. Okołowicz już nie uczestniczył. Z osób, które podjęły studia doktoranckie w 1971 r., ostatecznie dyplomy uzyskały tylko dwie: promotorem J. Girjatowicza został prof. Z. Mikulski, A. Górki – doc. M. Stopa-Boryczka. Została zahamowana ledwie rozpoczęta praca nad podręcznikiem klimatologii regionalnej świata, którego autorami mieli być W. Okołowicz i D. Martyn. Prace nad uruchomieniem stacji terenowej przejął W. Lenart, który pomyślnie doprowadził do przekazania budynku na rzecz UW w 1974 r. Stacja została uruchomiona jako samodzielna placówka Instytutu Geografii w 1976 r. Od 1979 r. nosi ona miano Mazowieckiego Obserwatorium Geograficznego (Lenart, 1986) i do 2000 r. pozostawała pod kierownictwem dra W. Lenarta.

W związku z całkowitym wycofaniem się W. Okołowicza z działalności wskutek ciężkiej choroby pełniącą obowiązki kierownika Zakładu została M. Stopa-Boryczka. Od roku akademickiego 1975/76 została ona powołana na kierownika Zakładu Klimatologii.

W roku 1976 w Zakładzie zatrudniono absolwentkę mgr Ewę Kalicińską (później Ryczywolską), a w roku 1977 kolejną absolwentkę mgr Jolantę Wawer. W tym czasie przez kilka lat pracownikami technicznymi byli mgr Czesława Szwed-Ilnicka, mgr Krzysztof Lembowicz i mgr Andrzej Dąbrowski.

W roku 1977 Instytut Geografii został podniesiony do rangi wydziału.

Okres 1952-1977 to pierwsze ćwierćwiecze w dziejach Zakładu Klimatologii. W tym czasie specjalizację opuściło 161 magistrów, 20 osób uzyskało doktoraty, 4 osoby habilitacje (Stopa-Boryczka, 1978 b). Opublikowano 9 tomów z zakresu klimatologii w serii *Prace i Studia IG UW*; kolejne 2 tomy, wcześniej złożone do druku, ukazały się w roku 1978.

W nowo utworzonym Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych Zakład Klimatologii wszedł w skład jednego z trzech instytutów – Instytutu Nauk Fizycznogeograficznych i w takiej strukturze organizacyjnej pozostaje do dziś. Kierownikiem Zakładu przez cały czas jest Maria Stopa-Boryczka, która 1990 r. uzyskała tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1994 r. profesora zwyczajnego.

Działalność naukowa Zakładu na Wydziale Geografii i Studiów Regionalnych jest w zasadzie kontynuacją kierunku nadanego przez prof. W. Okołowicza. Wyraziło się to przede wszystkim w prowadzeniu badań klimatu lokalnego Warszawy. Badania te obejmowały różne osiedla warszawskie, wybrane profile przez miasto, skarpę wiślaną i inne obiekty; badania były przeważnie realizowane w ramach studenckich programowych ćwiczeń terenowych z meteorologii. Do ważnych dokonań należy tu zaliczyć pracę dotyczącą Białoleki Dworskiej, wykonaną w ramach Programu Rządowego PR-5 *Kompleksowy rozwój budownictwa mieszkaniowego*, realizowanego pod kierunkiem prof. R. Andrzejewskiego z Instytutu Kształtowania Środowiska. Badania terenowe prowadzono w latach 1976-1979. Pracę przekazano do IKŚ w roku 1979; stanowiła ona fragment większego opracowania *Ekofizjograficzne podstawy kształtowania środowiska Osiedla Białoleka Dworska. Raport II o stanie środowiska przyrodniczego Białoleki Dworskiej przed rozpoczęciem budowy w świetle kontynuowanych badań*. Autorami części dotyczącej klimatu byli: M. Stopa-Boryczka, J. Boryczka, M. Kopacz-Lembowicz, A. Górka, E. Ryczywońska, J. Wawer. Wyniki badań w skrócie zostały opublikowane w wydawnictwie IKŚ *Człowiek i Środowisko* w roku 1982 (t. 6, nr 3-4).

Oprócz badań na terenie Warszawy od roku 1978 były prowadzone badania klimatu lokalnego Płocka, uwieńczone opracowaniem mapy topoklimatów. Kierownikiem badań i autorką mapy była U. Kossowska-Cezak. Był to fragment szerszych badań realizowanych przez Instytut Nauk Fizycznogeograficznych, ukończonych w roku 1983.

W tym czasie była też realizowana praca na zlecenie Instytutu Ekologii PAN *Rozpoznanie klimatu lokalnego i mikroklimatu Pradoliny Biebrzy* (w ramach MR II/15 *Przyrodnicze podstawy gospodarki środowiskiem*). Praca była w dużej mierze oparta na wynikach badań terenowych prowadzonych jeszcze przez W. Okołowicza. Pracą początkowo kierował K. Olszewski, a po jego wyjeździe do Nigerii w 1979 r. U. Kossowska-Cezak. Praca ta wchodziła w zakres szeroko zakrojonych badań Bagien Biebrzańskich, obejmujących wszystkie elementy środowiska przyrodniczego. Praca zaowocowała publikacjami: *Climate of the Biebrza ice-marginal valley* (U. Kossowska-Cezak; Polish Ecological Studies, 1984) i *Klimat Kotliny Biebrzańskiej* (U. Kossowska-Cezak, K. Olszewski i G. Przybylska; Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych, 1991).

Pozostająca na emeryturze Z. Kaczorowska nie zaniechała działalności. Utrzymywała żywe kontakty z Zakładem Klimatologii, a w 1977 r. opublikowała książkę dla nauczycieli pt. *Pogoda i klimat*. Ta ciesząca się powodzeniem książka doczekała się drugiego wydania w 1986 r.

Od połowy lat siedemdziesiątych w Zakładzie Klimatologii były coraz bardziej rozwijane prace dotyczące klimatu Polski; kierowała nimi prof. M. Stopa-Boryczka. Należy tu wymienić wykonane na zlecenie Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN opracowanie pod względem klimatycznym oraz analizę porównawczą jednostek fizycznogeograficznych (mezoregionów) północno-wschodniej części Polski według podziału J. Kondrackiego i J. Ostrowskiego; wykonawcami byli M. Stopa-Boryczka i J. Boryczka. Prace dotyczące klimatu Polski najpełniejszy wyraz znalazły jednak w serii wydawniczej zatytułowanej *Atlas współzależności parametrów meteorologicznych i geograficznych w Polsce*. Pierwszy tom ukazał się już w roku 1974; do 1980 r. ukazały się 3 tomy, do 1990 r. kolejne 3 tomy, a do roku 2000 łącznie 14 tomów. Są to prace zbiorowe, ale w gronie autorów zawsze znajdują się M. Stopa-Boryczka i J. Boryczka.

We wrześniu 1979 r. zmarł profesor Wincenty Okołowicz.

W 1980 r. Zakład opuścił dwusetny magister-klimatolog.

W 1981 r. ukazał się skrypt (kilka lat wcześniej złożony do druku) *Przewodnik do ćwiczeń z meteorologii i klimatologii dla studentów geografii* autorstwa M. Kopacz-Lembowicz, U. Kossowskiej-Cezak, D. Martyn, W. Lenarta i K. Olszewskiego. Skrypt ten uzyskał bardzo dobrą opinię i przez długie lata był używany w wielu uczelniach.

Następowały kolejne zmiany kadrowe. Jak w latach poprzednich, zachodziła rotacja na stanowiskach technicznych, na których byli również zatrudniani pracownicy po szkole średniej. Spośród magistrów pracujących na etatach technicznych należy wymienić Małgorzatę Paszkowską, Elżbietę Błażek (od 1982 r.) i Jana Skrzypczuka (od 1992 r.). Na etacie naukowym został zatrudniony mgr Bohdan Mierzwiński (od 1980 do 1991 r.), odeszła natomiast w 1985 r. Ewa Ryczywolska. W tymże roku zostały przyjęte, początkowo na etat techniczny, później przeniesione na etaty naukowe, mgr Bożena Kicińska i mgr Elwira Żmudzka. W tym samym roku powrócił zza granicy do pracy w Zakładzie K. Olszewski. Przejął on i dotychczas prowadzi wykład kursowy z zakresu meteorologii i klimatologii.

W 1985 r. ukazała się książka *Klimaty kuli ziemskiej*, która miała być wspólnym dziełem W. Okołowicza i D. Martyn. Niestety, choroba wyłączyła W. Okołowicza w początkowej fazie prac i ostatecznie książkę według wcześniejszego konspektu samodzielnie opracowała D. Martyn. Następne, nieco skrócone wydania ukazały się w latach 1995 i 2000, a tłumaczenie na język angielski w roku 1992 (PWN – Elsevier).

W 1983 r. J. Boryczka uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy *Model deterministyczno-stochastyczny wielookresowych zmian klimatu* (Rozprawy UW, nr 234, 1984); w 1988 r. został mianowany na stanowisko docenta, a w 1990 – profesora nadzwyczajnego UW.

W tymże roku, po dłuższej przerwie, pojawił się w Zakładzie Klimatologii kolejny doktorat; doktorantami w tym czasie byli wyłącznie cudzoziemcy. I tak, w 1978 r. doktorat uzyskał Wietnamczyk Nguyen Then Son (*Związki korelacyjne parametrów meteorologicznych w różnych masach powietrza*), a w 1987 r. Irakijczyk Badr Jaddao Ahmed (*Wpływ czynników geograficznych na klimat Iraku*) i w 1990 r. Wietnamczyk Nguyen Van Than (*Wpływ czynników geograficznych na klimat Wietnamu*). Promotorem wszystkich trzech prac była prof. M. Stopa-Boryczka.

Z chwilą powstania Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych dotychczasowe *Prace i Studia IGUW* zostały przemianowane na *Prace i Studia Geograficzne* i wydawnictwo zmieniło swój charakter. Kolejny tom z zakresu klimatologii ukazał się dopiero w roku 1992 (t. 11), następne zaś w latach 1997 (t. 20) i 1998 (t. 22). Zgodnie z profilem serii tomy były poświęcone konkretnym problemom i nosiły własne tytuły. Były to: tom 11 – *Z badań klimatu Warszawy*, tom 20 – *Nowe metody badań klimatu Polski* i tom 22 – *Z badań klimatu Polski* – poświęcony pamięci prof. R. Gumińskiego w stulecie urodzin.

Oslabienie tempa ukazywania się serii klimatologicznej *Prac i Studiów Geograficznych* nie oznacza bynajmniej ograniczenia działalności publikacyjnej Zakładu Klimatologii. W tym czasie bowiem co 2-3 lata ukazały się kolejne tomy *Atlasu współzależności parametrów meteorologicznych i geograficznych w Polsce*, a od 1984 r. pojawiła się obcojęzyczna seria *Miscellanea Geographica*, w której systematycznie zamieszczają swoje artykuły pracownicy Zakładu. J. Boryczka opublikował dwie książki: w 1993 r. *Naturalne i antropogeniczne zmiany klimatu Ziemi w XVII-XXI wieku*, a w 1998 r. *Zmiany klimatu Ziemi*. W 1996 r. B. Kicińska wydała *Atlas zagrożeń i ochrony środowiska geograficznego w Polsce*. Ponadto od 1980 r. na Wydział Geografii i Studiów Regionalnych została przeniesiona redakcja *Przeglądu Geofizycznego*, organu Polskiego Towarzystwa Geofizycznego, co ułatwiło wielu autorom możliwość publikacji również i w tym czasopiśmie.

W lutym 1993 r. zmarła docent Zofia Kaczorowska.

Od końca lat sześćdziesiątych aż do roku 1993 ćwiczenia terenowe po I roku studiów były prowadzone w Warszawie; w ramach tych ćwiczeń zgromadzono bogate materiały obserwacyjne, jednak z czasem zainteresowania badawcze Zakładu zaczęły coraz bardziej wykraczać poza Warszawę. Aczkolwiek klimat Warszawy nigdy nie przestał być tematem badań, stał się tylko jednym z wielu. Przyczyniły się do tego trudności ze sprzętem pomiarowym, a także ograniczenie od 1981 r. obserwacji na stacji UW do jednego tylko terminu na dobę. Pewne nadzieje na nowe materiały badawcze rozbudziło uruchomienie w 1997 r. na terenie UW stacji automatycznej. Mimo znacznego ograniczenia badań warszawskich, planuje się opracowanie monografii klimatu Warszawy na podstawie dotychczas zebranych materiałów.

W tym czasie były rozwijane badania klimatu Polski, oparte na materiałach archiwalnych, oraz badania regionalne (rejon Łomży, Parki Narodowe Gór Stołowych, Drawieński, Wigierski); od 1994 r. ćwiczenia terenowe (obecnie po II roku studiów, w ramach geografii fizycznej kompleksowej) są prowadzone w Pińczowie. W kolejnych latach badania obejmują inne fragmenty terenu. Zebrane materiały zostały wykorzystane do obszernego opracowania geograficznego okolic Pińczowa (Żmudzka E. i inni, 2000).

Obok studiów stacjonarnych od roku akademickiego 1974/75 prowadzone są studia wieczorowe, wkrótce przekształcone w zaoczne, pierwotnie przeznaczone wyłącznie dla nauczycieli. Zakres zajęć dydaktycznych jednak wybitnie się powiększył w latach dziewięćdziesiątych, kiedy uruchomiono studia międzywydziałowe. Są to: Międzywydziałowe Indywidualne Studia Matematyczno-Przyrodnicze (MISMaP) od 1992 r. i Międzywydziałowe Studia Ochrony Środowiska (MSOŚ) od 1993 r.; na obydwu tych studiach są prowadzone zajęcia z meteorologii i klimatologii, których realizacja należy do pracowników Zakładu Klimatologii, na równi z zajęciami dla studentów WGSR. Na MISMaP i MSOŚ są także przygotowywane prace magisterskie z zakresu klimatologii. Prace takie są również robione na studiach zaocznych. I tak, w ciągu 40 lat istnienia Zakładu, do końca roku 1991, dyplomy w Zakładzie Klimatologii uzyskały 272 osoby, a już 3 lata później lista ta sięgnęła 300 osób.

Pracownicy Zakładu Klimatologii ponadto od kilku lat prowadzą zajęcia dydaktyczne na studiach podyplomowych i policencjackich. W związku z licznymi zajęciami dydaktycznymi pojawiły się stosowne publikacje. Należy tu wymienić skrypt K. Olszewskiego *Meteorologia zanieczyszczeń* (1995 r.), trzy wydania skryptu U. Kossowskiej-Cezak *Wstęp do meteorologii i klimatologii* (1997, 1998, 2000) i podręcznik *Meteorologia i klimatologia – pomiary, obserwacje, opracowania* (2000 r.). Podręcznik ten jest rozszerzoną, poprawioną i uwspółcześioną wersją skryptu z 1981 r., opracowaną w nieco zmniejszonym zespole autorskim (U. Kossowska-Cezak, D. Martyn, K. Olszewski, M. Kopacz-Lembowicz), wydaną przez PWN. To samo wydawnictwo w roku 2000 opublikowało trzecie wydanie książki D. Martyn *Klimaty kuli ziemskiej*.

W latach dziewięćdziesiątych pojawiły się kolejne doktoraty. W roku 1994 uzyskała go J. Wawer (*Cechy termiczne klimatu lokalnego Warszawy*, promotor J. Boryczka), a w 1998 r. absolwentka WGSR po specjalizacji klimatologicznej Anna Michalska (*Długookresowe zmiany opadów atmosferycznych w Polsce*, promotor J. Boryczka). W następnym roku doktoraty zrobili pracujący w Zakładzie E. Żmudzka (*Cykliczne zmiany temperatury powietrza w Polsce*, promotor J. Boryczka) i B. Kicińska (*Wpływ cyrkulacji atmosferycznej na stężenie dwutlenku węgla w powietrzu w Polsce*, promotor M. Stopa-Boryczka). Po dłuższej przerwie w roku 1995 uruchomiono ponownie studia doktoranckie; prawie co rok zgłaszają się zainteresowani tematami z klimatologii. W maju 2000 r. odbyła się obrona mgr Magdaleny Kuchcik (*Wpływ warunków aerasanitarnych i biometeorologicznych na zgony mieszkańców Warszawy*, promotor M. Stopa-Boryczka), z pierwszego rocznika doktorantów (absolwentka WGSR). Obecnie prace przygotowują doktoranci Katarzyna Grabowska (po WGSR) i Michał Kowalewski (po MISMaP).

Do końca 2000 r. dyplomy magisterskie z zakresu klimatologii uzyskały 352 osoby i 28 osób zrobiło doktoraty.

Przedstawiony zarys dziejów Zakładu Klimatologii UW ogranicza się do najważniejszych faktów związanych z działalnością naukową i dydaktyczną. Nie wymieniono tu wszystkich podejmowanych badań ani licznych prac naukowych, w tym wykonywanych też na potrzeby innych instytucji. Nie podano tu nazwisk wszystkich osób, które pracowały na stanowiskach inżynierjno-technicznych, choć bez ich wkładu niemożliwe byłoby normalne funkcjonowanie Zakładu. Nie wspomniano też o działalności pracowników poza Zakładem, która była bardzo bogata i daje szczególne świadectwo aktywności i autorytetu osób ją podejmujących lub do niej powoływanych. Dlatego też na zakończenie należy wymienić przynajmniej najważniejsze fakty z tego zakresu. I tak, W. Okołowicz pełnił funkcję dziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi w latach 1960-1962 i 1964-1966, a Z. Kaczorowska funkcję prodziekana w latach 1966-1968 i 1968-1972. W. Okołowicz od chwili utworzenia serii *Prace i Studia IG UW* był przewodniczącym jej komitetu redakcyjnego. Był członkiem Zespołu Rzeczoznawców Geografii przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego. M. Stopa-Boryczka była prodziekanem Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych w latach 1987-1993, dyrektorem Instytutu Nauk Fizycznogeograficznych w latach 1993-1999, a od roku 1999 jest jego wicedyrektorem. W latach 1990-1993 funkcję wicedyrektora INFG pełnił J. Boryczka. Od 1996 r. prodziekanem jest K. Olszewski. W latach 1987-1993 był on sekretarzem Rady Wydziału, a od 1993 r. funkcję tę przejęła E. Błażek. Należy także wspo-

mnieć o działalności K. Olszewskiego, U. Kossowskiej-Cezak i E. Błażek w Polskim Towarzystwie Geograficznym, B. Kicińskiej – w Olimpiadzie Geograficznej, E. Żmudzkiej – w Komitecie konkursu prac magisterskich PTG oraz U. Kossowskiej-Cezak w Polskim Towarzystwie Geofizycznym i redakcji *Przeglądu Geofizycznego* (w latach 1980-2000 sekretarz redakcji, od 1997 r. zastępca redaktora).

Na koniec roku 2000 skład osobowy Zakładu Klimatologii WGiSR jest następujący: prof. Maria Stopa-Boryczka – kierownik Zakładu i zastępca dyrektora Instytutu Nauk Fizycznogeograficznych; dr hab. Jerzy Boryczka, profesor UW; adiunkci: dr Bożena Kicińska, dr Maria Kopacz-Lembowicz, dr Krzysztof Olszewski – prodziekan WGiSR, dr Jolanta Wawer i dr Elwira Żmudzka; starsi wykładowcy: dr Urszula Kossowska-Cezak i dr Danuta Martyn; pracownicy inżynierjno-techniczni: mgr Elżbieta Błażek – sekretarz Rady Wydziału i mgr Jan Skrzypczuk; doktoranci: mgr Katarzyna Grabowska i mgr Michał Kowalewski.

Warszawa, listopad 2000 r.

LITERATURA

- Kaczorowska Z., 1953, *Wpływ zbiorników wodnych na klimat lokalny*. „Gospodarka Wodna”, t. 13, nr 9.
- Kaczorowska Z., Kossowska-Cezak U., 1988, *Początki i rozwój klimatologii w Uniwersytecie Warszawskim*. „Przegląd Geofizyczny”, t. 33, nr 2.
- Kondracki J., 1983, *Zakład Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego w okresie międzywojennym*. „Czasopismo Geograficzne”, t. 54, nr 2.
- Kondracki J., 1988, *Rozwój geografii fizycznej w Uniwersytecie Warszawskim (1915-1977)*. „Przegląd Geofizyczny”, t. 33, nr 3.
- Kondracki J., Leszczycki S., 1964, *Instytut Geograficzny Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1954-1963*. „Przegląd Geograficzny”, t. 36, nr 3.
- Lenart W., 1986, *Rola i działalność Mazowieckiego Obserwatorium Geograficznego w Murzynowie koło Płocka*. I Sesja Naukowa INFG, Warszawa 1986.
- Leszczycki S., 1987, *Środowisko geografów warszawskich*. [W:] *Nauka i szkolnictwo wyższe w Warszawie*. Warszawa, PWN.
- Mikulski Z., 1996, *Geofizyki polskiej mało znane początki*. „Przegląd Geofizyczny”, t. 41, nr 3.
- Okołowicz W., 1964, *Działalność dydaktyczna i naukowa Katedry Klimatologii Instytutu Geograficznego Uniwersytetu Warszawskiego*. „Prace i Studia IG UW”, t. 1.
- Okołowicz W., Kaczorowska Z., 1964, *Rzut oka na historię rozwoju katedr meteorologii i klimatologii wyższych uczelni w Polsce*. „Prace i Studia IG UW”, t. 1.
- Stopa-Boryczka M., 1978 a, *Jubileusz prof. dr Wincentego Okołowicza*. „Prace i Studia IG UW”, t. 25.
- Stopa-Boryczka M., 1978 b, *Badania naukowe Zakładu Klimatologii Instytutu Geografii Uniwersytetu Warszawskiego w okresie 25 lat (1951-1975)*. „Prace i Studia IG UW”, t. 25.
- Stopa-Boryczka M., 1978 c, *Działalność naukowa i dydaktyczna doc. dr hab. Zofii Kaczorowskiej*. „Prace i Studia IG UW”, t. 26.
- Żmudzka E., Kicińska B., Olszewski K., 2000, *Wpływ rzeźby i pokrycia terenu na zróżnicowanie klimatu lokalnego okolic Pińczowa*. „Prace i Studia Geograficzne”, t. 27.

Urszula Kossowska-Cezak

THE DEPARTMENT OF CLIMATOLOGY OF THE WARSAW UNIVERSITY 1951-2000

SUMMARY

The Chair of Climatology of the Warsaw University was established in the autumn of 1951 within the framework of the Institute of Geography, which made a part of the Faculty of Biology and the Sciences of the Earth. In 1969 the Institute was separated from the Faculty and established as a self-standing unit – the Institute of Geography of the Warsaw University. The Chair was at that time transformed into the Department. In 1976 the Faculty of Geography and Regional Studies was established and the Department of Climatology constituted a part of the Institute of Physico-Geographical Sciences.

The first head of the Department was Professor Romuald Gumiński (1951-1952), followed by Professor Wincenty Okołowicz (1952-1974), and since then – Professor Maria Stopa-Boryczka. Ass. Professor Zofia Kaczorowska was for many years a highly valued employee of the Department (1951-1972).

The research conducted at the Department encompasses a very wide problem area. The effects of this research include the elaborates concerning the whole of Poland, the detailed analyses devoted to various aspects of the climate of the North-eastern Poland, studies of the climate of Warsaw and its surroundings. The theoretical-statistical research was conducted on relations between the elements of climate and their dependence upon the geographical factors, along with the studies of climate changes, and of many other domains.

During the 50 years of existence of the Department of Climatology 352 persons obtained in it the degree of Master of Science, and 28 persons were conferred the doctoral degrees.